

Posudek DP Zuzany Fialové Karpenkové *České názvy ptáků z etymologického a slovotvorného hlediska*

Etymologické bádání často vyžaduje nejen znalost zákonitostí vývoje jazyka a metod historicko-srovnávací jazykovědy, ale i dobré obeznámení se zkoumanými reáliemi. Tento požadavek, který prosazoval již před téměř sto lety především směr Wörter und Sachen, je nutno uplatnit i při etymologickém zkoumání ornitonym. Diplomantka tedy neměla jednoduchou úlohu – její práce byla vlastně interdisciplinární a její významnou součástí tvořila zoologická složka.

Právě zapojení zoologických poznatků do práce považuji za zdařilé. Na jejich základě si autorka erudovaně poradila již se základním problémem, jímž bylo samotné vymezení jmen, která měla zkoumat – podle zadání to měly být názvy ptáků vyskytujících se volně v ČR. Obtížnost tohoto vymezení právě u třídy ptáků je dobře patrná z přílohy 1 na s. 120. Dalším problémem bylo třídění názvů – pro potřeby práce bylo vhodné, aby autorka zvolila třídění, které je logické, přehledné a ne příliš disproporční. Jako nejvhodnější se jevílo třídění podle řádů, problém byl však právě v disproporčnosti – některé řády byly zastoupeny pouze jedním názvem, na druhé straně řád pěvců čítal několik desítek jmen. Autorka problém celkem citlivě vyřešila tím, že některé méně početné řády spojila a naopak řád pěvců rozdělila do nadčeledí. Při těchto úpravách vycházela z moderní ornitologické literatury.

Dobrá orientace v ornitologické literatuře a ve vědeckém (latinském) názvosloví, podpořená konzultacemi s předními odborníky, vedla k objasnění některých nesrovnalostí v českých názvech ptáků (viz např. podrobný výklad u názvu *lejsek*) a dokonce i k návrhu originální etymologie dosud nejasného ornitonyma *hýl*, jímž autorka rozmnožuje počet názvů vycházejících z hlasového projevu ptáka. Vzhledem k předpokladům autorky je škoda, že se cílevědoměji nepokusila najít motivaci názvů *bramborníček* a *mlynařík* – v závěrečném přehledu pro ně vyčleňuje kolonku „nezjištěné etymologie“, přesnější by však bylo právě „nezjištěné motivace“, protože formální a slovotvorná stránka je zcela průhledná.

Zatímco „makrokompozice“ práce, založená na desetinném třídění, je promyšlená a účelná (zmíním ještě vhodné vyčlenění lidových názvů ptáků do samostatné kapitoly a závěrečné klasifikace názvů podle motivace, způsobu tvoření a chronologie), v „mikrokompozici“ textu najdeme některé drobné nedostatky. Některé nesrozumitelnosti a nepřesnosti jsou důsledkem častých úprav a oprav v průběhu práce (např. na straně 114 v poznámce o *tedňáčkovi* nebyl vzat v úvahu jeho pozdější přesun do jiné kategorie), častěji však je zřejmě na vině náročnost etymologických výkladů, jež musela autorka vyhodnotit a hierarchizovat. Nesrovnalosti tohoto typu se objevují např. v heslech *špaček* (nelogické řazení vět ve druhé části), *holub*

(nepřesný popis možných vztahů mezi psl. **golobъ* a lat. *columbus*), *hrdlička* (mísení dvou motivací názvu v první části), *husa* (z kontextu vytržená věta o nezvyklé veláře *g*).

Některé další nepřesnosti se objevují ve formulacích týkajících se slovo tvorby. Na dvou místech (s. 35, 42) mluví autorka o příponách, resp. sufixech, myslí však zřejmě kořen, resp. prefix. Podoba *dudek* není od **dudъ* odvozena reduplikací (s. 59), *ledňáček* nemá sufix *-ek*, nýbrž *-áček*, *-al* v *chřástal* nemůže být vyvozeno z *-ělъ* (s. 115) apod.

Výše zmíněné formulační a kompoziční nedostatky nemění nic na tom, že jde o svědomitě a důkladně zpracovanou diplomovou práci. Ocenění zaslouží množství prostudované literatury a bezproblémové odkazy na ni i důkladný rejstřík napomáhající orientaci v práci. Text je bez výraznějších stylistických a pravopisných nedostatků. Je třeba také podotknout, že práce s etymologickou tematikou jsou náročné typograficky – autorka tyto nároky solidně zvládla, i když ne všechny speciální znaky jí její software dovolil adekvátně vytisknout.

Závěrečná vyhodnocení týkající se motivace ptačích názvů, způsobu jejich tvoření i doby jejich vzniku nepřinášejí nijak překvapivé poznatky, přesto jsou užitečným a přehledným shrnutím klasifikace ornitonym z různých aspektů. Závěr samotný by mohl být formulován kompaktněji. Hlavní etymologický přínos práce ale vidím v drobnostech - návrh jednoho dvou originálních řešení či objasnění některých detailů v historii slova je asi maximum toho, co lze od prací s podobnou tematikou očekávat. I proto považuji DP Zuzany Fialové Karpénkové za zdařilou a vřele ji doporučuji k obhajobě.

PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.

Hodnocení: vyborné